

10 Deontais foraoiseachta

- 10.1** Fostaíonn an earnáil foraoiseachta in Éirinn thart ar 12,000 duine agus cuireann sé suim mheasta de €2.3 billiún leis an OTI.¹ Tá ceann de na leibhéil foraoiseachta is ísle san AE ag Éirinn áfach. In 2017, 11%² de limistéar iomlán an Stáit a bhí foraoisithe, i gcomparáid le meán de 38% don AE (2015).³
- 10.2** Soláthraíonn méadú ar mhéid na talún foraoisithe deiseanna le haghaidh éagsúlú ó fheirmeoireacht, deiseanna fostaíochta i dtionscail ghaolmhara áitiúla (cosúil le próiseáil adhmaid) agus d'fhéadfadh sé cur le tairbhí comhshaoil agus áineasa do shaoránaigh. Ina theannta sin, aithnítear foraoisí níos mó agus níos mó mar mhodh chun carbón a ghabháil agus chun cabhrú le hastaíochtaí gáis cheaptha teasa an Stáit a laghdú.
- 10.3** Thug *Plean Náisiúnta um Maolú 2017* na Roinne Cumarsáide, Gníomhaithe ar son na Aeráide agus Fuinnimh dá aire go dtugann an earnáil foraoiseachta scóip shuntasach do mhaolú ar an athrú aeráide trí mhéid na talún foraoisithe a mhéadú agus trí bhithmhais foraoisbhunaithe agus táirgí adhmaid a úsáid.
- 10.4** D'fhonn foraoisiú a spreagadh, cuirtear deontais arna maoiniú ag an Státchiste ar fáil d'úinéirí talún chun costas an phlandaithe tosaigh a chlúdach. Ina theannta sin, cuirtear préimh bhliantúil ar fáil chun cabhrú le costais leanúnacha cothabhála agus chun ioncam a sholáthar don sealbhóir talún. Tá na deontais a chuirtear ar fáil bunaithe ar an gcineál crann a chuirtear, agus tá deontais níos airde ar fáil do chrainn leathanduilleacha.
- 10.5** Ó 2007 i leith, tá gach iarratas nua ar dheontais foraoiseachta maoinithe go hiomlán ag an Státchiste.⁴ Chuir an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara tús le clár nua, *An Clár Foraoiseachta 2014 – 2020* (an clár) i mí Eanáir 2015. Mar aon le hathruithe ar an gcóras deontais, bhí spriocanna bliantúla sa chlár do *inter alia* an t-achar talún iomlán atá le foraoisiú gach bliain, agus spriocanna don mheascán idir crainn leathanduilleacha agus crainn bhuaircíneacha a bhaint amach. Rinneadh athbhreithniú meántéarmach ar an gclár i mí Feabhra 2018.
- 10.6** Bhí gá le faomhadh státhabhrach ón gCoimisiún Eorpach le haghaidh cúnamh an Státchiste a soláthraíodh tríd an gclár, agus fuarthas é seo in 2015. Ba choinníoll den cheadú sin go raibh ar Éirinn 30% de phlandú leathanduilleach a bhaint amach mar chéatadán den phlandú bliantúil iomlán.
- 10.7** Is iad na spriocanna atá leagtha síos don chlár an bunús le haghaidh go leor de na meastacháin ar fhoraoiseacht - agus an tionchar a bhíonn aici ar mhaolú carbóin — atá le fáil sa *Plean Náisiúnta um Maolú*.

1 An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara, *Foraoisí na hÉireann — Staitisticí Bliantúla 2016*. Áirítear éifeachtaí díreacha, indíreacha agus spreagtha.

2 Fardal Náisiúnta Foraoise 2017.

3 Eurostat — *Luach foraoiseachta agus lománaíochta in aghaidh an limistéir foraoise atá ar fáil do sholáthar adhmaid, 2016*.

4 Roimh 2007, bhí fócaíochtaí deontais á gcistiú i bpáirt ag an AE.

Cuspóirí straitéiseacha

- 10.8** Tá clár foraoiseachta na Roinne bunaithe ar *Threoirlínte do Chlársceidealú Straitéiseach* an Choimisiúin Eorpaigh don tréimhse 2014 – 2020. Bunaithe ar na treoirlínte sin, dhírigh an clár ar cheithre chuspóir. Ba iad sin
- an leibhéal cumhdaigh foraoise a mhéadú
 - soláthar na bithmhaise foraoisbhunaithe a mhéadú chun bearna soláthair ionchais a dhúnadh faoi 2020 agus ina dhiaidh sin
 - tacaíocht a thabhairt do shealbhóirí foraoise príobháideacha maidir lena bhforaoisí a bhainistiú go gníomhach
 - tairbhí comhshaoil agus sóisialta na bhforaoisí nua agus reatha a fheabhsú.
- 10.9** Ceapadh leis an gclár 11 beart (féach ar Fíor 10.1) a chabhródh leis na ceithre chuspóir a bhaint amach. Tá buiséad agus spriocanna feidhmíochta gaolmhara ag gach beart.
- 10.10** Sa tréimhse 2015 – 2018, chaith an Roinn €404 milliún de mhaoiniú ón Státchiste ar fhorbairt foraoiseachta. As seo, bhain €225 milliún le clár foraoiseachta 2014 – 2020, agus bhain an chuid eile le híocaíochtaí leanúnacha ó na cláir roimhe seo.
- 10.11** Cé gur shocraigh an clár 11 beart, b'ionann dhá bheart (a haon agus a trí) agus an caiteachas go léir beagnach (95%) in 2018.
- 10.12** Is é fócas an scrúdaithe seo ná athbhreithniú a dhéanamh ar an gclár foraoiseachta agus a spriocanna, agus scrúdú a dhéanamh ar na haschuir go dtí seo. Caitear súil sa chaibidil freisin ar an gcaoi a riartar an scéim deontais agus ar na hathruithe a tugadh isteach tar éis an athbhreithnithe meántearma in 2018.

Fíor 10.1 Bearta faoin gClár Foraoiseachta 2014 go 2020

Beart 1	Foraoisiú agus cruthú coillearnaí	Scéim Foraoisithe; Scéim Bhunaithe na gCoillte Dúchasach; Scéim Agraforaoiseachta agus Scéim Foraoiseachta le haghaidh Snáithín.
Beart 2	Infheistíochtaí a fheabhsaíonn athléimneacht agus luach comhshaoil na foraoiseachta	Áiseanna taitneamhacha tarraingteacha 'i ngar-don-bhaile' a fhorbairt le haghaidh rochtain, úsáid agus taitneamh an phobail. Tá an beart seo dírithe go príomha ar údarais áitiúla.
Beart 3	Infheistíochtaí i mbonneagar: Scéim na mbóithre foraoise	Tógáil bóithre foraoise chun rochtain a fháil ar fháschoillte le haghaidh tanaithe agus saothrú foraoiseachta.
Beart 4	Dochar d'fhoraoisí a chosc agus foraoisí a athshlánú	Foraoisí agus éiceachórais foraoise a athshlánú agus a choinneáil tar éis dochar suntasach ag cúiseanna nádúrtha amhail galair.
Beart 5	Infheistíochtaí a fheabhsaíonn athléimneacht agus luach comhshaoil fheabhsú na gcoillearnaí foraoiseachta	Feabhsúchán coillearnach maidir le foraoisí leathanduilleacha atá curtha ó 1980 agus feabhsú cáilíochtaí comhshaoil na bhforaoisí leathanduilleacha atá ann cheana.
Beart 6	Infheistíochtaí a fheabhsaíonn athléimneacht agus luach comhshaoil na bhforaoisí	Bainistiú cuí aisiríoch a chur i bhfeidhm ar choillearnacha dúchasacha atá ann cheana.
Beart 7	Gníomhaíochtaí aistrithe eolais agus faisnéise	Forbairt grúpaí aistrithe eolais, forbairt ghairmiúil leanúnach agus seirbhísí comhairleacha a sholáthar.
Beart 8	Grúpaí táirgeoirí a bhunú	Cabhraíonn sé le grúpaí táirgeoirí foraoise a bhunú.
Beart 9	Teicneolaíocht foraoise nuálach	Forbairt teicneolaíochtaí atá dírithe ar chabhrú le húinéirí foraoise, grúpaí táirgeoirí, conraitheoirí foraoise agus oibreoirí tarlaithe.
Beart 10	Seirbhísí comhshaoil agus aeráide foraoise	Athléimneacht, táirgiúlacht agus cáilíocht fhoraoisí na hÉireann a mhéadú, agus an fhéinmharthanacht i dtáirgeadh síolta crann a mhéadú.
Beart 11	Pleananna bainistíochta foraoisí	Cabhrú le sealbhóirí foraoise pleananna bainistíochta a cheapadh chun cabhrú le forbairt acmhainní foraoise agus cosaint an chomhshaoil.

 Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Beart a haon — foraoisiú agus cruthú coilearnaí

- 10.13** D'fhonn an méid talún atá faoi fhoraois a mhéadú, soláthraíonn an Stát cúnamh airgeadais do shealbhóirí talún trína Scéim Foraoisithe. Tagraíonn foraoisiú do chrainn a chur i suíomh nach raibh faoi fhoraois roimhe seo. Is ionann deontais foraoisithe agus thart ar 91% de chaiteachas iomlán na Roinne ar fhoraoiseacht.
- 10.14** Tá 12 chatagóir deontais éagsúla foraoisithe ann (féach larscríbhinn 10A) bunaithe ar an gcineál agus meascán crann a chuirtear. Íoctar deontais níos airde maidir le crainn leathanduilleacha agus crainn dhúchasacha.

Crainn leathanduilleacha agus crainn dhúchasacha

Is crainn le duilleoga cothroma iad crainn leathanduilleacha agus a tháirgeann síolta taobh istigh de thorthaí. I measc na speiceas leathanduilleach is coitianta in Éirinn tá dair, feá agus fuinseog.

Is crainn le duilleoga spónacha nó gainneacha iad na buaircínigh.

Is crainn leathanduilleacha iad formhór na gcrann dúchasach in Éirinn, le roinnt eisceachtaí ar nós péine Albanach agus an crann iúir.

Meastar go bhfuil foraoisí leathanduilleacha níos inmhianaithe ó thaobh an chomhshaoil de mar go bhfásann éagsúlacht níos mó plandaí agus ainmhithe iontu, agus go bhfuil luach taitneamhachta níos mó acu.

Cé go bhfuil crainn leathanduilleacha níos inmhianaithe don chomhshaoil agus don phobal, níl siad chomh tarraingteach ó thaobh na tráchtála de. Aibíonn crann buaircíní — cosúil le sprúis Sitceach — tar éis thart ar 40 bliain, agus tógann an dair níos mó ná 120 bliain go dtí go mbeidh sí aibí.

- 10.15** Íoctar na deontais is airde as crainn dhúchasacha ar nós an fhearnóg agus an dair a chur. Baineann na catagóirí deontais is ísle le plandú ar thalamh neamhiata (m.sh. talamh oscailte i gceantair ardtailte) nó le plandú comhdhéanta de chrainn bhuaircíní den chuid is mó. Tá dhá chineál íocaíochta éagsúla sa scéim: deontas bunaíochta agus préimh bhliantúil.
- 10.16** Ceapadh an deontas bunaíochta chun 100% de chostais iomlána an tionscadail foraoisithe a chlúdach, faoi réir uasmhéid (féach larscríbhinn 10A). Tá an deontas bunaíochta sa raon ó €2,140 go €5,620 in aghaidh an heicteáir ag brath ar an gcineál crann atá curtha agus cibé acu an bhfuil an limistéar iata nó nach bhfuil.¹ Íoctar an deontas seo in dhá thráthchuid. Tá 75% iníochta díreach i ndiaidh plandaithe. Tá an fuilleach iníochta ceithre bliana i ndiaidh plandaithe. Ina theannta sin, féadfaidh iarratasóir íocaíocht bhreise idir €350 agus €600 an heicteár a fháil le haghaidh fálú.
- 10.17** Tá préimh bhliantúil iníochta freisin ar feadh 15 bliana i gcás foraoisí nua a cháilíonn do dheontas bunaíochta. Íoctar é mar chúiteamh ar chostais chothabhála a tabhaíodh agus ar ioncam ón talamh a cailleadh. Tá an phréimh bhliantúil sa raon ó €185 go €680 in aghaidh an heicteáir, ag brath ar an gcineál crann atá curtha.²

¹ Is iad seo a leanas na rátaí a socraíodh in 2018 tar éis athbhreithniú meántéarmach. Ba ionann an raon rátaí a socraíodh in 2015 agus ó €1,665 go €5,250 in aghaidh an heicteáir.

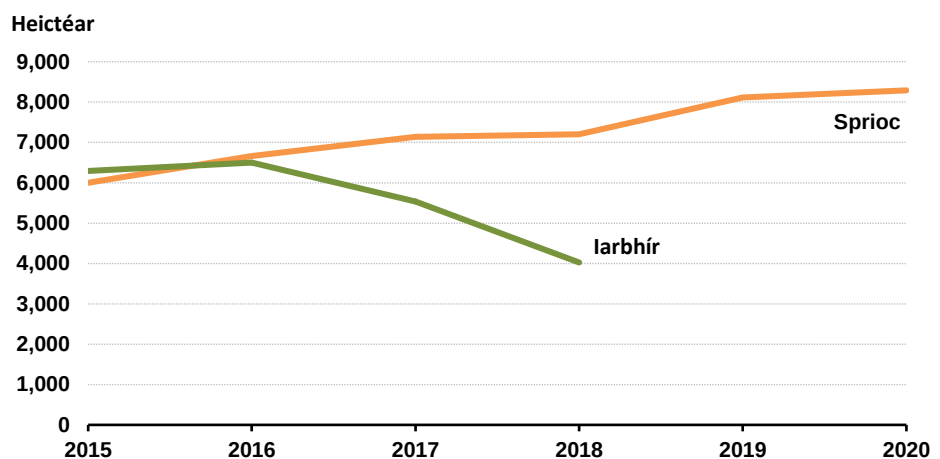
² Ba iad sin na rátaí a socraíodh in 2018 tar éis athbhreithniú meántearma. Ba ionann an raon rátaí a socraíodh in 2015 agus ó €180 go €635 in aghaidh an heicteáir.

- 10.18** Tá gach iarratas ar dheontais bhunaíochta faoi réir athbhreithniú deisce ag an Roinn. Tá láithreáin os cionn deich heicteár faoi réir ag iniúchadh suímh sula n-íoctar an deontas. Déantar na hathbhreithnithe agus/nó na cigireachtaí seo (ar an mbonn céanna) sula n-íoctar an dara tráthchuid. Roghnaítear láithreáin faoi bhun deich heicteár le haghaidh iniúchadh suímh ar bhonn measúnaithe riosca ag gach céim den phróiseas íocaíochta.
- 10.19** In 2018, fuair an Roinn 1,074 iarratas ar dheontais i leith 8,623 heicteár. Sa tréimhse chéanna, ceadaíodh 855 iarratas i leith 6,964 heicteár. In 2017, fuarthas 1,409 iarratas ar 11,483 heicteár agus ceadaíodh 1,243 iarratas ar 9,980 heicteár.
- 10.20** Tá sé curtha in iúl ag an Rialtas go bhfuil sé beartaithe aige an próiseas iarratais ar dheontas a athbhreithniú. I mí Iúil 2019, choimisiúnaigh sé páirtí seachtarach chun anailís a dhéanamh ar an bpróiseas a leanann an Roinn chun iarratais ar phlandú foraoiseachta a cheadú.

Dul chun cinn maidir le haschuir bheartaithe a bhaint amach

- 10.21** Is í príomhaidhm an bhirt foraoisithe méid na talún atá faoi fhoraois a mhéadú. Áirítear leis na bearta seo líon na heicteár atá le cur go bliantúil — díreach os cionn 7,235 heicteár sa bhliain ar an meán, le 43,410 san iomlán thar an tréimhse 2015 go 2020, agus céatadán na gcrann leathanduilleach sa mheascán arna phlandú — 30% de na crainn arna phlandú.
- 10.22** Léiríonn Fíor 10.2 an líon iarbhir heicteár a cuireadh ó 2015 go 2018 i gcoinne na spriocanna atá sa chlár. Cé gur sáraíodh an sprioc beagán in 2015, tharla easnamh gach bliain ina dhiaidh sin. Do 2018, taifeadadh easnamh 44%. Ó 2015 i leith, ba ionann an t-easnamh iomlán i gcoinne na sprice agus 4,651 heicteár.

Fíor 10.2 Heicteáir foraoisithe i rith na bliana, sprioc i gcoinne iarbhir

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

10.23 Tá sé ráite ag an Roinn go bhféadfadh na cúiseanna seo a leanas a bheith san áireamh leis an easnamh sin i bhforaioisíú

- De réir mar a ghlacann níos mó úinéirí talún páirt sa scéim foraoisithe, tá sé níos deacra a chur ina luí ar na feirmeoirí eile agus tá níos lú talún ar fáil le plandú gach bliain. Dá bhrí sin, de réir mar a théann na blianta ar aghaidh, bíonn sé níos dúshlánaí daoine nua a mhealladh.
- Déanann poiblíocht dhiúltach maidir le plandú buaircíneach dochar don dearcadh agus don rannpháirtíocht sa scéim.
- Tá iomaíocht ann do thalamh d'fhiontair talmhaíochta eile m.sh leathnú déiríochta.
- Breathnaítear ar fhoraoiseacht mar athrú buan ar úsáid talún, ach ní éilíonn agra-scéimeanna iomaíocha athrú buan ar úsáid talún.
- Tá limistéir mhéadaitheacha íogaireachta comhshaoil ann. Mar shampla, níor ceadaíodh aon phlandú i limistéir faoi chosaint speisialta do chromáin cearc ó 2012; agus tá srianta nua ar phlandú i limistéir gar do shuíomhanna neadaithe an chrotaigh.
- Díspreagann praghas ard na talún talamh a cheannach go sonrach le haghaidh plandaithe.

10.24 Chun coinníollacha Cúnamh Stáit a chomhlíonadh (lena n-áirítear cosaint gnáthóige), chomhaontaigh an Roinn chun sprioc náisiúnta a bhaint amach ina mbíonn crainn leathanduilleacha i gceist le 30%, ar a laghad, de na crainn a chuirtear gach bliain. Níor baineadh an sprioc seo go dtí seo. Ba chrainn leathanduilleacha 20% de na crainn a cuireadh idir 2015 agus 2017. Tháinig méadú, áfach, ar an gcéatadán de chrainn leathanduilleacha a cuireadh aníos go dtí 27% in 2018.

10.25 Chomh maith le líon na heicteár a cuireadh, cuspóir eile de chuid an chláir ná méid na bhforaioisí nua agus reatha a mhéadú. Socraíodh sprioc de 7.2 heicteár don mheánmhéid phlandála sa chlár. Ba ionann an meánmhéid a baineadh amach do 2015 go 2018 agus 6.5 heicteár, easnamh de 10%.

Rátaí foraoisithe reatha

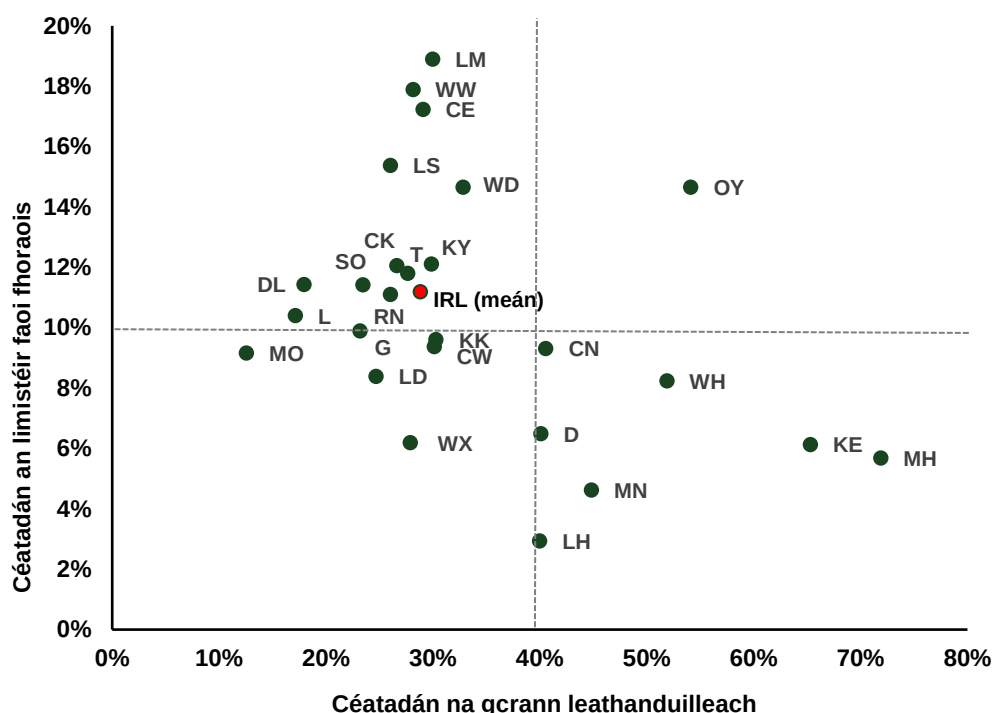
10.26 Tá feabhas beag tagtha ar an leibhéal foraoisithe agus ar chéatadán na gcrann leathanduilleach le deich mbliana anuas.¹ Bhí méadú ar leibhéal na foraoiseachta ó 10% i 2006 go 11% in 2017. Mhéadaigh cion na speiceas leathanduilleach in eastát na foraoise ó 25% i 2006 go 29% in 2017.

10.27 Déanann Fíor 10.3 anailís ar mhéid na talún foraoisithe i ngach contae in aghaidh chéatadán na gcrann leathanduilleach. Léirítear an meán don Stát i ndath dearg.

10.28 Is iad na trí chontae a bhfuil an clúdach foraoise is mó acu ná Liatroim le 19%, Cill Mhantáin le 18% agus an Clár le 17%. Tá an céatadán is airde de thalamh foraoisithe le crainn leathanduilleacha sa Mhí agus i gCill Dara le 72% agus 65%. Mar sin féin, bhain Uíbh Fhailí an meascán is fearr den dá chuspóir amach, le ráta cumhdaigh foraoise 15%, agus meascán 54% de chrainn leathanduilleacha.

¹ Fardal Náisiúnta Foraoiseachta 2006, 2012 agus 2017.

Fíor 10.3 Leibhéal foraoisithe, agus cion na talún foraoisithe atá leathanduileach, do gach contae, 2017

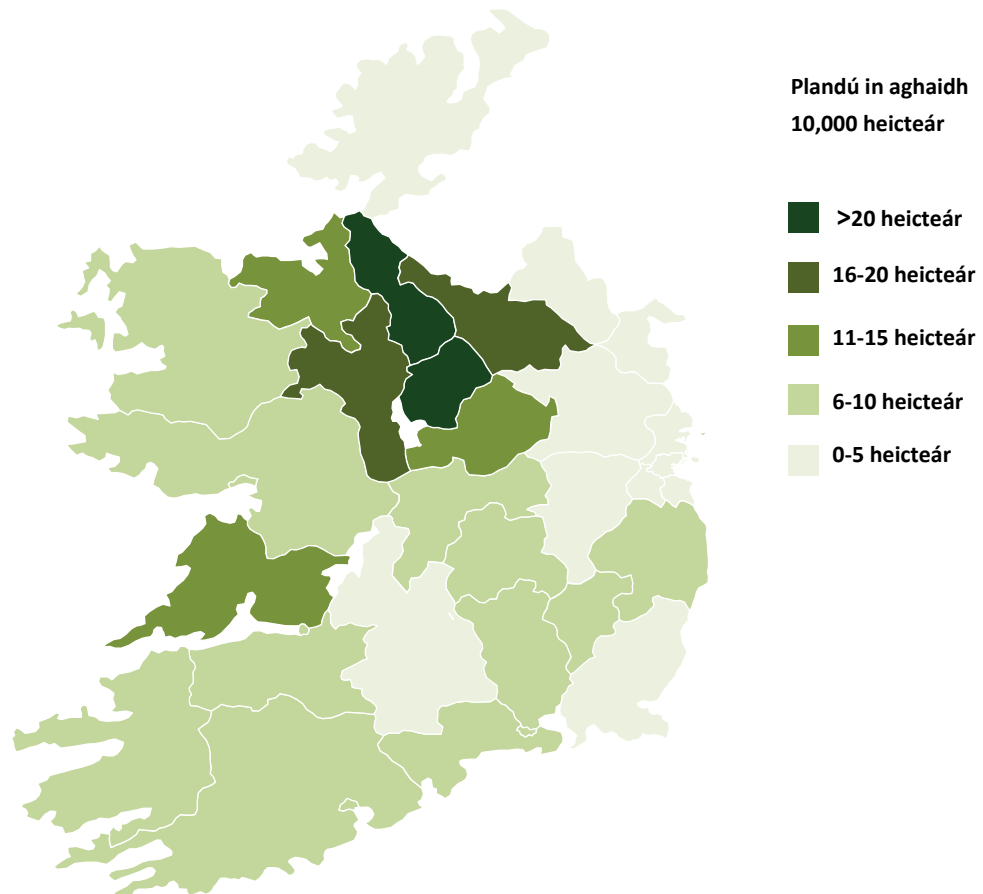

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Rátaí plandaithe

- 10.29** Níl aon spriocanna réigiúnacha ann don chlár foraoisithe, ach foilsíonn an Roinn staitisticí bliantúla ar na leibhéil foraoisithe i ngach contae. Sonraítear an miondealú de réir contae do 2018 in Iarscríbhinn 10B.
- 10.30** Déanann Fíor 10.4 anailís ar dhéine coibhneasta foraoisithe do gach contae ó cuireadh tús leis an gclár. Taispeánann an léarscáil an meánlíon heicteár a foraoisiú, ó 2015 go 2018, in aghaidh 10,000 heicteár sa chontae. Bhí éagsúlacht mhór sa ghníomhaíocht idir contaetha. Bhí an ráta foraoisithe i Liatroim (28 in aghaidh 10,000 heicteár) beagnach 40 oiread an leibhéil i mBaile Átha Cliath (0.7 in aghaidh 10,000 heicteár) agus díreach os cionn 24 oiread an leibhéil i nDún na nGall (1.16 in aghaidh 10,000 heicteár).
- 10.31** Ba iad Liatroim (28 in aghaidh 10,000 heicteár) agus an Longfort (21 in aghaidh 10,000 heicteár) an dá chontae a raibh an leibhéal gníomhaíochta ba mhó acu sa tréimhse. Ba iad na contaetha a raibh an ghníomhaíocht ba lú acu ná Baile Átha Cliath, Dún na nGall, Cill Dara, Lú, Loch Garman, an Mhí, Muineachán agus Tiobraid Árann le níos lú ná sé heicteár in aghaidh an 10,000.
- 10.32** Ba iad Sligeach ag 12% den phlandú iomlán agus contae Loch Garman ag 13% na contaetha leis na leibhéil is ísle de phlandú leathanduileach in 2018. Baineadh amach na leibhéil is airde de phlandú leathanduileach i Lú agus i gCeatharlach, le rátaí 60% agus 48% faoi seach.

Fíor 10.4 Meánghníomhaíocht foraoisithe de réir contae 2015 – 2018, heicteáir curtha in aghaidh an 10,000 heicteár sa chontae

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

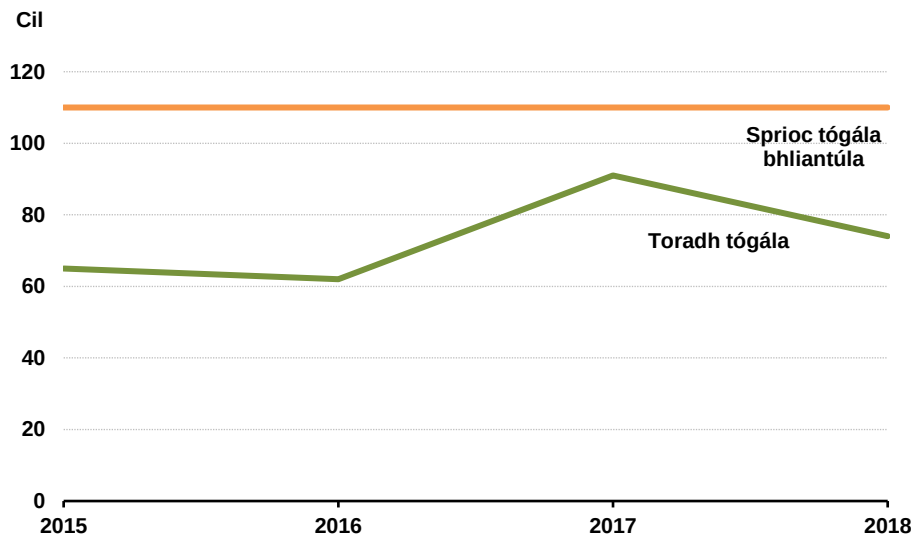
Beart a trí — infheistíochtaí i mbonneagar: Scéim na mBóithre Foraoise

- 10.33** D'fhonn fáschoillte a chothabháil agus a bhaint ar bhealach inbhuanaithe agus éifeachtúil, teastaíonn rochtain ar an bhfáschoill foraoise agus laistigh di. Mar shampla, ceadaíonn tógáil bóithre foraoise an t-innealra is gá chun crainn tanaí a thanú agus a bhaint. Baineann costais tógála shuntasacha le bóithre foraoise a thógáil.
- 10.34** In 2014, rinne an Grúpa Athbhreithnithe ar Bheartas Foraoise cur síos ar an easpa bóithre foraoise i bhforaoisí príobháideacha in Éirinn agus ar an tionchar a bhaineann leis an earnáil foraoiseachta phríobháideach. Ceapadh Beart a trí chun dul i ngleic leis an imní seo, leis an Roinn ag cuidiú leis an mbonneagar seo a sholáthar trí Scéim na mBóithre Foraoise.
- 10.35** Soláthraíonn an scéim deontais d'úinéirí foraoise ag ráta seasta in aghaidh an mhéadair bóthair thógtha — socraíodh ráta €40 in aghaidh an mhéadair in 2015. In 2018, caitheadh €3 milliún nó thart ar 3% de chaiteachas na Roinne ar fhoraoiseacht ar an scéim seo.

Dul chun cinn maidir le haschuir bheartaithe a bhaint amach

- 10.36** Socraíodh sprioc 110 ciliméadar de bhóithre a tógadh in aghaidh na bliana do Scéim na mBóithre Foraoise. Sonraítear i bhFíor 10.5 toradh na scéime seo don tréimhse 2015 go 2018. B'ionann achar iomlán na mbóithre a tógadh thar an tréimhse seo agus 66% den leibhéal spriocdhírthe.

Fíor 10.5 Bóithre tógtha, sprioc i gcoinne iarbhír, ciliméadar

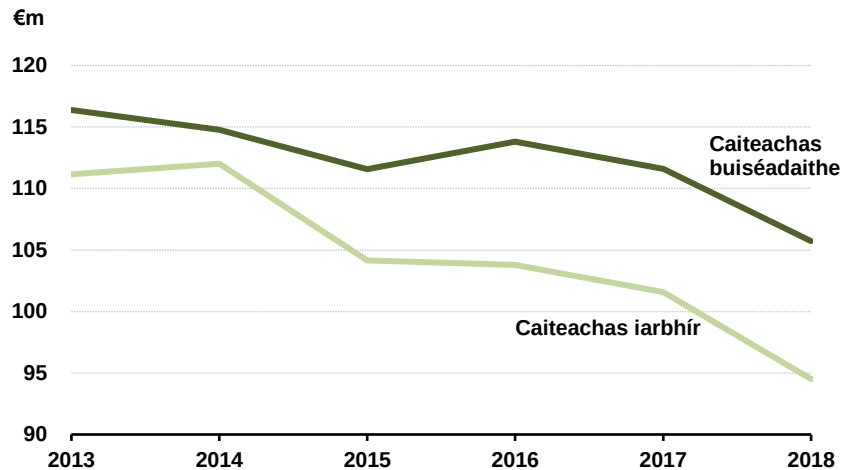
Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

- 10.37** Ba é an táta a bhain an t-athbheithniú meántearma ná gurb é ceann de na príomhchúiseanna leis an easnamh i dtógáil bóthair foraoiseachta an gá le cead pleanála a lorg ó údaráis áitiúla ina bhfuil bealach amach ar bhóthar poiblí san iarratas bóthair foraoise.
- 10.38** Tá sé ráite ag an Roinn go bhfuil sí ag obair leis an Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil agus gur chóir go mbeadh rialacháin i bhfeidhm go luath chun a chinntiú go bhfuil an Roinn mar an t-údarás toilithe aonair le haghaidh oibreacha bóithre foraoise, áit a bhfuil an bealach amach ar bhóthar poiblí.

Toradh airgeadais

- 10.39** In 2018, chaith an Roinn díreach os a chionn €11 milliún níos lú ná mar a bhí buiséadaithe. Mar a léiríonn bhí gannchaiteachas comhsheasmhach sa bhfocheannteideal vótála seo le blianta beaga anuas.

Fíor 10.6 Caiteachas cláir buiséadaithe v-iarbhír, 2013 to 2018^a

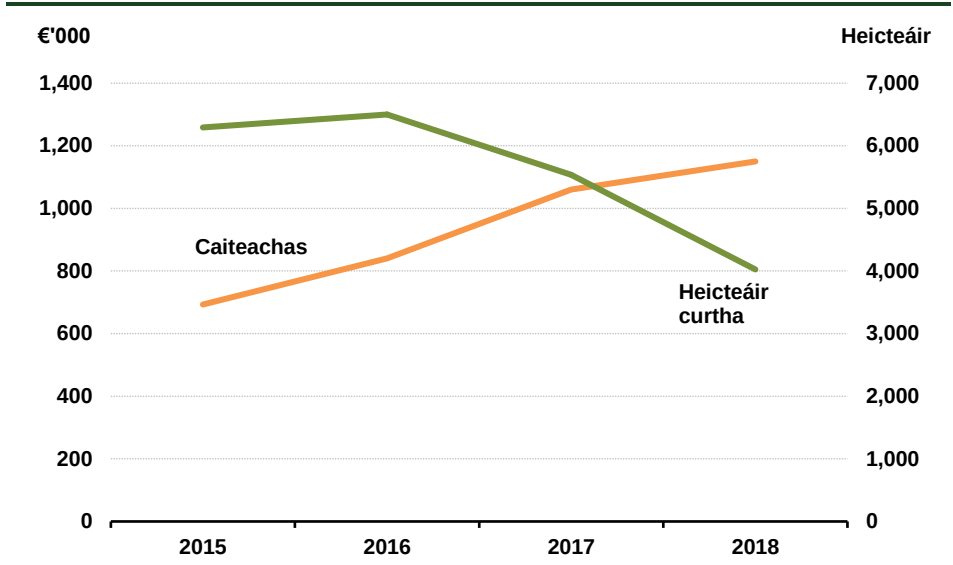
Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.
Nóta: a Áirítear géilleadh iarchurtha.

Riaradh deontas

- 10.40** Tá an Roinn freagrach as foraoiseacht a fhorbairt in Éirinn a sheachadtar i dtír rannán
- an Rannán Foraoiseachta *inter alia* a riarann fócaíochtaí deontais
 - an Chigireacht Foraoiseachta atá freagrach as gnéithe comhshaoil agus teicniúla foraoiseachta agus
 - rannóg Forbartha na hEarnála Foraoise a dhéileálann le forbairt na hearnála.
- 10.41** Tá ról ag Teagasc, a fheidhmíonn faoi choimirce na Roinne, maidir le taighde, cur chun cinn, oiliúint agus faisnéis a sholáthar don earnáil foraoiseachta feirme. In 2018, fuair sé tuairim is €670,000 ón Roinn chun an clár a chur chun cinn.
- 10.42** In 2018, chaith an Roinn thart ar €1.8 milliún ar thacaíocht riaracháin (ar nós cur chun cinn, oiliúint agus aistriú eolais) don chlár. Ní áirítear leis seo costais foirne na Roinne a mheastar a bheith tuairim is €6 milliún sa bhliain.
- 10.43** Áirítear le caiteachas ar chur chun cinn airgead a chaitear ar oiliúint, ar ghrúpaí aistrithe eolais agus ar sheirbhísí comhairleacha. Tá an buiséad bliantúil seo beagnach dúbailte ó thús an chláir. Déanann Fíor 10.7 comparáid idir an méid a chaith an Roinn ar chur chun cinn an chláir agus líon na heicteár curtha gach bliain.¹

¹ Thug an Roinn ar aird nach bhfuil gach caiteachas chur chun cinn agus comhairleach dírithe ar phlandú nua. Níos mó agus níos mó, ní mór tacú le comhairle agus oiliúint maidir le hadhmad a bhainistiú agus a bhogadh ó fhoraoisí príobháideacha atá ann cheana féin de réir mar a aibíonn an t-eastát foraoise.

Fíor 10.7 Caiteachas cur chun cinn agus comhairleach in aghaidh an heicteáir churtha, 2015 go 2018

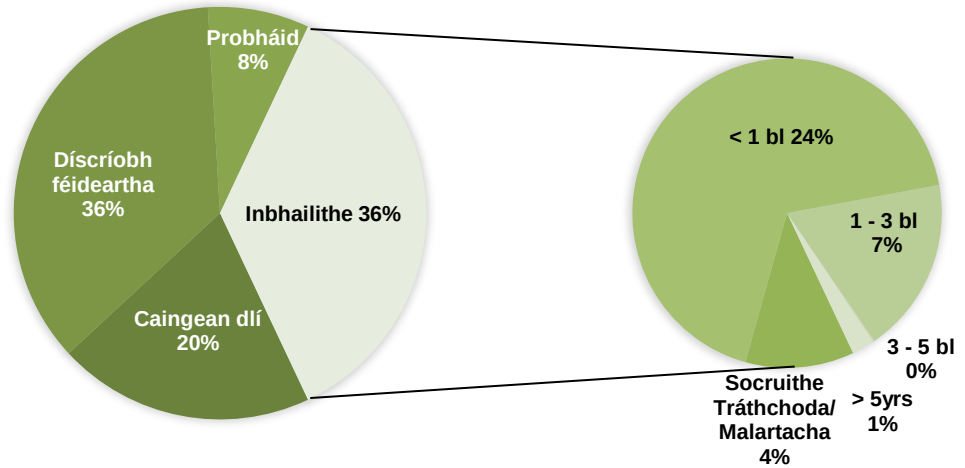

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Neamhchomhlíonadh choinníollacha na scéime

- 10.44** I gcás nár comhlíonadh coinníollacha an deontais, cuirfear íocaíochtaí leis an iarratasóir ar fionraí láithreach. Cuirtear an chúis leis an bhfionraí in iúl don iarratasóir. Tugtar trí mhí dóibh chun aon ró-íocaíochtaí a aisíoc. Ní íocfar aon deontais ná préimh le linn na dtrí mhí sin. Mura n-aisíoctar an ró-íocaíocht, bainfear an méid atá dlite as íocaíochtaí deontais agus préimhe ina dhiaidh sin. Sna cásanna sin, nó sa chás go gcinnfidh an sealbhóir talún dul ar ais chuig an úsáid a bhí á baint as an talamh roimhe seo, bíonn deontais bhunaíochta agus préimheanna inaisíoctha leis an Roinn.
- 10.45** Ag deireadh 2018, bhí €952,000 (2017: € 939,000) dlite don Roinn as aisíocaíochtaí deontais agus préimheanna. Mar a léiríonn , b'ionann breis agus leath den fhigiúr sin (56%) agus suimeanna a mbeifí ag súil go ndíscríobhfaí iad nó a bhí faoi réir ag caingean dlí, agus bhí 8% dlite ag eastáit daoine éagtha. Measadh go raibh an chuid eile (€342,000) inbhailithe ag an Roinn. Déanann Fíor 10.8 anailís ar an méid seo freisin de réir aoise, agus bhain níos lú ná bliain amháin leis an gcuid is mó (€232,000, 24% den iomlán). Dhíscríobh an Roinn €99,660 in 2018.

Fíor 10.8 Airgead atá dlite don Roinn mar gheall ar neamhchomhlíonadh le coinníollacha deontais foraoiseachta

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

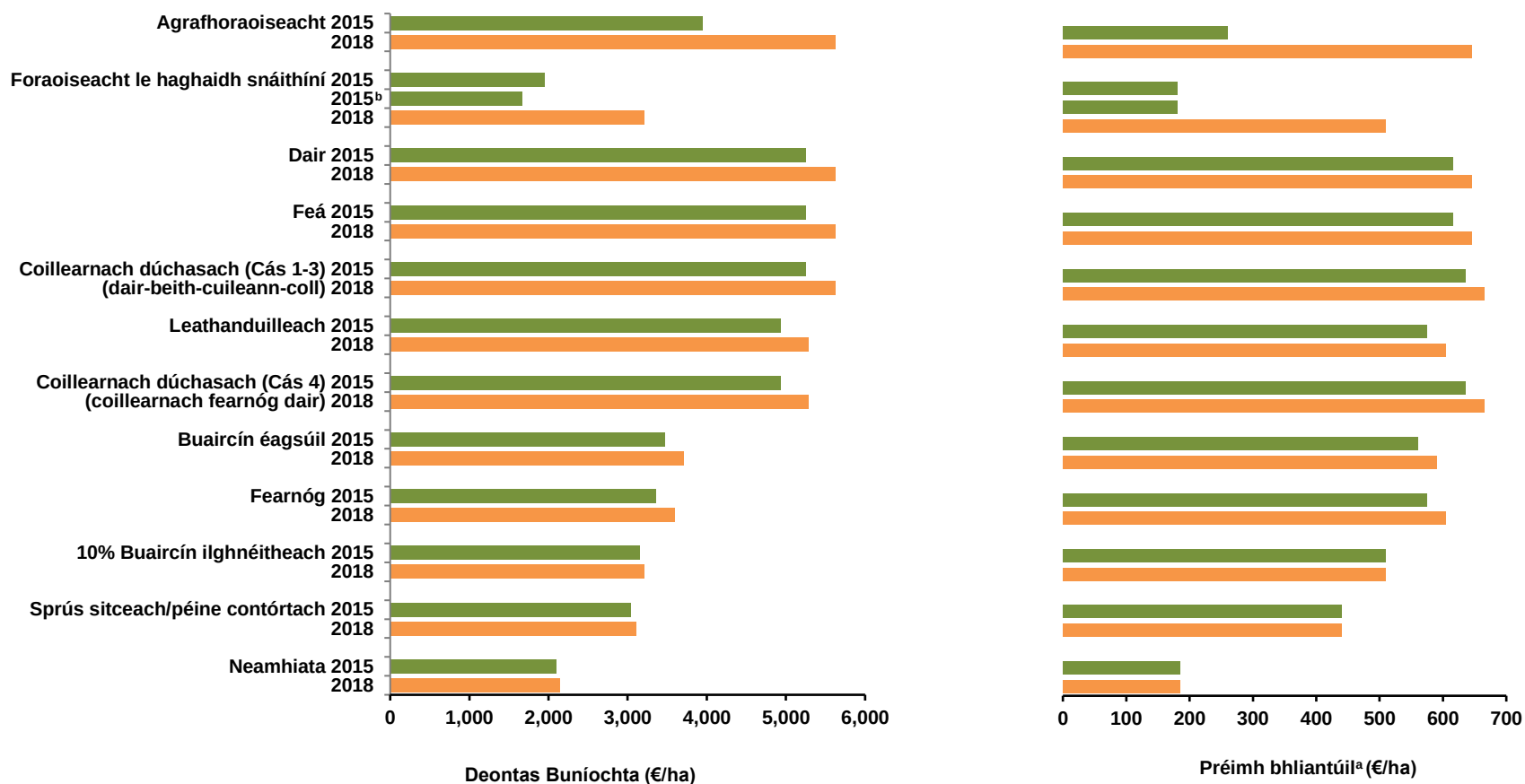
Bonn eacnamaíoch don chlár

- 10.46** In 2014, chuir an Roinn anailís costais is tairbhe i gcrích roimh thosach an chlár. Cé gur tugadh ar aird orthu, níor áiríodh roinnt fachtóirí costais san anailís mar gheall ar an deacracht a bhain le figiúr a chainníochtú. Áiríodh orthu sin cóir chánach ar fhoraoiseacht, costas tacaíochtaí talmhaíochta, agus díláithriú gníomhaíochtaí eile.
- 10.47** Ríomhadh an cóimheas costais go tairbhe mar 1:1.18 don chlár (bunaithe ar an bplandú réamh-mheasta de 7,500 heicteár in aghaidh na bliana).¹ Ríomhadh gur tháinig tuairim is 39% den tairbhe as ceapadh carbóin bunaithe ar luach réamh-mheasta de €39 in aghaidh an tonna de dhé-ocsaíd charbóin.

¹ Thángthas ar an gconclúid san anailís go ndíorthódh an Stát tairbhe €1.18 as gach €1 i gcostas.

Athruithe ar an gclár

- 10.48** Reáchtáladh athbhreithniú meántéarmach ar an gclár in 2018 mar a éilítear faoin gceadú le haghaidh cúnaimh Stáit. Ba é cuspóir an athbhreithnithe mheántearmaigh ná
- spriocanna a chur i gcomparáid leis an toradh
 - i gcás nár baineadh amach spriocanna, an fáth a raibh sé sin amhlaidh a aithint
 - bearta a thabhairt isteach a chabhróidh le dul i ngleic le bacainní ar spriocanna amach anseo a bhaint amach
 - a chinntiú go bhfuil na tograí seo i gcomhréir le ceadú cúnaimh Stáit don chlár foraoiseachta.
- 10.49** Mar thoradh ar athbhreithniú meántéarmach 2018, tugadh roinnt athruithe isteach i mí Feabhra 2018 chun feidhmíocht an chláir sa todhchaí a fheabhsú agus chun a chinntiú go gcomhlíontar coinníollacha cúnaimh Stáit. Rinneadh na hathruithe seo inter alia chun plandú crann leathanduilleach níos mó agus méideanna plandála níos mó a spreagadh. Léiríonn Fíor 10.9 na teidlíochtaí deontais bunaidh agus iar-athbhreithnithe. Áiríodh ar na príomh-athruithe méaduithe ar dheontais iníoctha i leith foraoiseachta le haghaidh snáithíní agus agraforaoiseachta.
- 10.50** Ina theannta sin, rinneadh athruithe eile ar dheontais foraoisithe amhail feabhsuithe ar an maoiniú atá ar fáil d'fhálú foraoise, agus méadú ar líon na bpréimheanna atá ar fáil don scéim foraoiseachta le haghaidh snáithíní ó 10 go 15.
- 10.51** Mheas an Roinn gurbh ionann costas iomlán na n-athruithe thar an tréimhse a bhí fágtha sa chlár agus €15.7 milliún i gcomparáid leis an 'gcás gan athrú'. Níor measadh gur maoiniú breise an maoiniú seo toisc nach bhfuil sé thar an méid a lorgaíodh ar dtús don chlár.

Fíor 10.9 Catagóirí focaíochta deontais foraoiseachta, athbhreithniú bunaidh (glas) v i ndiaidh athbhreithnithe (oráiste)

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nótaí: a Mhéadaigh athbhreithniú meántéarmach 2018 na préimheanna bliantúla seo idir €5 – €15 in aghaidh an heicteáir do phlandálacha >10 heicteár.

b Cuireadh laghdú €285 in aghaidh an heicteáir i bhfeidhm ar an deontas bunáochta Foraoiseachta le haghaidh snáithíní ach crann creathach a chur ann.

Conclúidí agus moltaí

- 10.52** Go dtí deireadh 2018, tá gannchaiteachas comhsheasmhach ar an gClár Foraoiseachta 2014 – 2020. B'ionann an t-easnamh in 2018 idir an meastachán bliantúil agus an caiteachas iarbhir agus €11 milliún nó 10.6% den mhéid a cuireadh ar fáil. Tharla an gannchaiteachas den chuid is mó mar gheall ar an ráta glactha deontais níos lú ná mar a bhíothas ag súil leis ag sealbhóirí talún.
- 10.53** Is é príomhfhócas an chlár ná méid na talún faoi fhoraois a mhéadú. Leag an clár síos sprioc de bheagán os cionn 27,000 heicteár sa tréimhse 2015 go 2018. Sa tréimhse sin, foraoisiú beagnach 22,500 heicteár — sin easnamh thart ar 17%.
- 10.54** Caithfidh crainn leathanduilleacha a bheith i gceist le 30%, ar a laghad, de na crainn a chuireann an Roinn, agus rinneadh rátaí deontais a struchtúrú chun seo a spreagadh. Ba é an meánchéatadán crann leathanduilleach a cuireadh sa tréimhse ó 2015 go 2017 20%. Tháinig méadú aníos go dtí 27% in 2018 air seo. Measann an Roinn gurbh é ba chúis leis an méadú ná na rátaí deontais ní b'airde a tugadh isteach i bhFeabhra 2018.
- 10.55** Níor bhain tógáil bóithre foraoise amach ach dhá thrían den sprioc de 110 ciliméadar in aghaidh na bliana. I mí Feabhra 2018, mhéadaigh an Roinn freisin an méid bóthair a bhí incháilithe in aghaidh an heicteáir ó 20 méadar go 25 méadar chun rannpháirtíocht sa scéim a spreagadh.
- 10.56** Rinne an Roinn anailís costais is tairbhe maidir leis an gclár in 2014. Léirigh sé seo cóimheas costais go tairbhe 1:1.18 bunaithe ar phlandú 7,500 heicteár in aghaidh na bliana. Tá na luachanna a bhaineann le roinnt toimhdí a úsáideadh san anailís costais is tairbhe athraithe ó shin, go háirithe méid na ndeontas agus luach na gcoigilteas a rinneadh i gcostas ionchais astaíochtaí dé-ocsaíd charbóin an AE. Níor áiríodh roinnt fachtóirí costais san anailís bhunaidh mar gheall ar an deacracht a bhí ann iad a chainníochtú.

Moladh 10.1

I gcás go bhfuil athruithe suntasacha ar an gclár á mbreithniú, ba cheart anailís costais is tairbhe athbhreithnithe agus nuashonraithe a dhéanamh. Ba chóir don anailís aon spriocanna athbhreithnithe a chur san áireamh agus na modhanna malartacha a bhreithniú chun na spriocanna sin a bhaint amach.

Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta

Comhaontaithe.

Tabharfar faoi anailís costais is tairbhe mar chuid den fhorbairt ar an gClár Foraoiseachta nua 2021 – 2027, ag teacht leis an *Cód Caiteachais Phoiblí*.

- 10.57** Tá spriocanna náisiúnta ag an gclár foraoiseachta maidir le foraoisiú agus meascán crann leathanduilleach/buaircíneach. Is iad na difríochtaí i rátaí deontais an mheicníocht atá ceaptha chun spriocanna an mheascáin phlandaithe a bhaint amach. Go praiticiúil, tá an clár á threorú ag an éileamh. Chomh maith le heasnamh i bplandú crann leathanduilleach, tá éagsúlacht mhór i ngníomhaíocht idir contaetha — mar shampla, sa tréimhse 2015 go 2018, bhí an ráta foraoisithe i Liatroim díreach os cionn 24 oiread an leibhéil i nDún na nGall.

Moladh 10.2

Ba chóir don Roinn athbhreithniú a dhéanamh ar thionchar na n-athruithe ar rátaí íocaíochta deontais chun a chinntiú go léiríonn leanúnachas an chláir (arna leasú i mí Feabhra 2018) luach maith don Stát.

Freagra an Oifigigh Chuntasaíochta

Comhaontaithe.

Socraítear rátaí deontais agus préimhe d'fhoraoisiú de réir riachtanais rialála an AE. Clúdaíonn na deontais costais bhunaíochta agus clúdaíonn préimheanna ioncam a cailleadh, agus comhlíonann siad seo go léir rialacha cúnaimh Stáit maidir le comhréireacht. Áireoidh forbairt an Chláir Foraoiseachta nua 2021 – 2027 anailís ar infheistíocht iomlán an Stáit i bhforaoiseacht ó 1980 i leith agus luach an adhmaid a tháirgtear ón infheistíocht sin. Áireofar leis freisin meastachán ar luach an charbóin bunaithe ar scáthphraghas nua carbóin mar a fhoráiltear dó sa *Chód Caiteachais Phoiblí athbhreithnithe* (féach Ciorclán 18/2019 ón Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe).

larscríbhinn 10A

Fíor 10A.1 Deontais agus préimheanna foraoisithe 2018 agus 2015

Catagóir GPC		Deontas Bunaíochta €/ha		Préimh bhliantúil (€ an ha)	
2018		1ú tráthchuid	2ú tráthchuid	<10ha	>10ha
1	Neamhiata	1,605	535	185	190
2	Sprús sitceach/péine contórtach	2,330	775	440	450
3	10 % buaircín ilghnéitheach	2,410	805	510	520
4	Buaircín ilghnéitheach	2,785	925	590	600
5	Leathanduilleach	3,960	1,320	605	620
6	Dair	4,215	1,405	645	660
7	Feá	4,215	1,405	645	660
8	Fearnóg agus beith	2,695	900	605	620
9	Bunú coillearnaí dúchasacha (dair-beith-cuileann-coll)	4,215	1,405	665	680
10	Bunú coillearnaí dúchasacha (coillearnach fearnóg dair)	3,960	1,320	665	680
11	Agraforaoiseacht	4,215	1,405	645	660
12	Foraoiseacht le haghaidh snáithíní	2,410	805	510	520
2015					
1	Neamhiata	1,575	525	185	
2	Sprús sitceach/péine contórtach	2,310	735	440	
3	10 % buaircín ilghnéitheach	2,360	790	510	
4	Buaircín ilghnéitheach	2,625	840	560	
5	Leathanduilleach	3,780	1,155	575	
6	Dair / feá	3,990	1,260	615	
7	Feá	3,990	1,260	615	
8	Fearnóg	2,520	840	575	
9	Bunú coillearnaí dúchasacha (Cás 1-3)	3,990	1,260	635	
10	Bunú coillearnaí dúchasacha (Cás 4)	3,780	1,155	635	
11	Agraforaoiseacht	2,960	990	260	
12a	Foraoiseacht le haghaidh snáithíní	1,460	490	180	
12b	Foraoiseacht le haghaidh snáithíní — crann creathach	1,245	420	180	

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

Nóta: a Ní áirítear íocaíocht idir €50 agus €600 le haghaidh fáilú.

Iarscríbhinn 10B

Fíor 10B.1 Talamh foraoisithe in 2018, de réir contae i heicteáir

Contae	Heicteáir
Ceatharlach	26
An Cabhán	321
An Clár	262
Corcaigh	297
Dún na nGall	64
Baile Átha Cliath	4
Gaillimh	287
Ciarraí	332
Cill Dara	79
Cill Chainnigh	136
Laois	71
Liatroim	299
Luimneach	81
Longfort	171
Lú	10
Maigh Eo	256
An Mhí	106
Muineachán	87
Uíbh Fhailí	72
Ros Comáin	399
Sligeach	139
Tiobráid Árann	128
Port Láirge	43
An Iarmhí	175
Loch Garman	60
Cill Mhantáin	121

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara